

Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer:

Inte vilka män som helst

Det dödliga våldet mot kvinnor slår inte blint. Studier av gärningsmännen visar att det rör sig om socialt eller psykiskt marginaliserade män. Hela 80 procent är att beteckna som psykiskt störda eller sjuka. Och motiven har ofta svartsjukekaraktär. I minst 42 procent av fallen har man kunnat dokumentera att kvinnan tidigare varit utsatt för hot från mannen. En stor del av männen var polisanmälda. Möjligheterna för olika riskbedömningsmetoder är således goda.

Av Mikael Rying

Våldet mot kvinnor är ett stort samhällsproblem. I Sverige mördas i genomsnitt 16 kvinnor per år av en partner. Det faktum att så många kvinnor mördas av en man de har eller har haft en nära relation till är oacceptabelt och skyddet för kvinnor i riskzonen måste bli bättre. Men för att ge ett bättre skydd måste man veta vilka kvinnor som löper risk att utsättas för våld, ett våld som i värsta fall kan resultera i dödsfall. För att få reda på omständigheterna har samtliga polisanmälda fall av dödligt våld mot kvinnor under 1990-talet studerats.

Minskning sedan 1970-talet

Det genomsnittliga antalet dödade kvinnor i nära relationer har alltså varit 16 per år under 1990-talet. Vid en jämförelse med 1970-talet innebär det, med hänsyn till befolkningsutvecklingen, en minskning med cirka 30 procent. Någon entydig förklaring till minskningen är inte känd men enligt amerikansk forskning finns ändå några hypoteser.

1. **En ökad uppmärksamhet på problemet** genom kvinnorörelsen och media har bidragit till möjligheterna att snabbt skydda utsatta kvinnor. Exempel på detta är utbyggnaden av kvinnojourer landet runt.

2. **Lagändringar** av betydelse i frågan har skett. Misshandel inom enskilt område är en brottstyp som ofta drabbar kvinnor. Från 1982 faller det under allmänt åtal. Detta kan ha inneburit att samhället reagerat tidigare på en fortlöpande våldssituation som, i annat fall, kunnat leda till döden. Vidare har lagarna om besöksförbud (1988) och kvinnofridskränkning (1998) införts.

3. **Framsteg inom sjukvården**, främst akutsjukvården, kan också ha minskat antalet dödsfall till följd av våld. Ett exempel kan vara ökade medicinska kunskaper om det sedan 1970-talet ökande antalet fall av knivvåld, som tidigare kunde innebära döden i många fall.

Möjligheter att förebygga

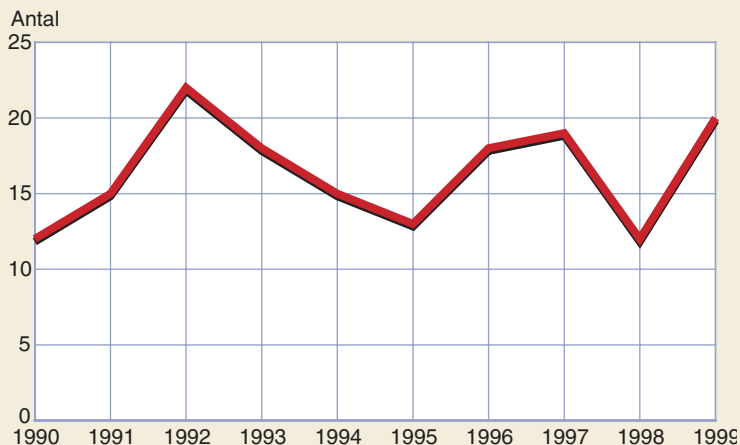
I debatten påstås ofta att det är "vilka män som helst" som misshandlar kvinnor till döds. Det stämmer inte. Tvärtom visar en närmare studie av gärningsmännen att de nästan uteslutande kan betecknas som socialt och/eller psy-

kiskt marginaliserade personer. 80 procent av gärningsmännen är att beteckna som psykiskt störda eller sjuka, antingen genom att de diagnostiserats psykiatriskt eller genom det självmord som en fjärdedel av dem begår i samband med det dödliga våldet. Nära hälften av dem är antingen arbetslösa, har beredskapsarbete eller är förtidspensionerade. I 60 procent av fallen var de registrerade för tidigare brottslighet och även om alkohol är mindre vanligt förekommande i dessa fall än vid dödligt våld i allmänhet, är ändå nära hälften av gärningsmännen alkoholmissbrukare.

De motiv som dominerar vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer är av svartsjuke- och separationskaraktär. Det är sålunda traditionellt manligt kontrollbehov över kvinnan, här uttryckt i sin mest extrema form, som i huvudsak är den direkta orsaken till det dödliga våldet. Det finns möjligheter att förebygga det dödliga våldet. Genom att samtliga fall under 1990-talet studerats, har det varit möjligt att få fram riskprofiler på

En kvinna var tredje vecka

Antal kvinnor som dödats av en man i en nära relation under 1990-talet

▲ Under 1990-talet dödades i genomsnitt 16 kvinnor per år av en partner. Jämfört med 1970-talet är det en minskning med 30 procent.

gärningsmän och situationer. Dessutom visar materialet att i minst 42 procent av fallen hade kvinnan utsatts för hot från gärningsmannen. I en stor del av dessa fall fanns hoten polisanmälda. Om dessa anmälningar regelmässigt utreddes ordentligt och fler gärningsmän lagfördes, kunde man tänka sig att fler kvinnor vågade anmäla det hot och våld som de utsatts för. Detta i sin tur kunde leda till att fler presumtiva offer kan få hjälp i tid.

Riskbedömning möjlig

Dessutom visar genomgången att det inte är "vilka män som helst" som begår dessa brott. Därför har man på senare tid alltmer diskuterat möjligheterna att förebygga brott genom att använda olika riskbedömningsmetoder. När det gäller partnervåld används sedan några år tillbaka den så kallade SARA-modellen (Spousal Assault Risk Assessment Guide). Den har importerats från Kanada och i Sverige är det professor Henrik Belfrage som först introducerade SARA.

▲ Var tredje vecka dödas en kvinna i Sverige av en man hon haft en nära relation till.

Utifrån modellen kan man, i samband med att en anmälan om misshandel kommer in till polisen, göra en riskvärdering för framtida partnervåld. För närvarande pågår ett samarbete mellan Belfrage och tre polismyndigheter. En preliminär utvärdering visar positiva resultat.

För att kunna genomföra seriösa åtgärder mot det våld som leder till

döden för många kvinnor varje år, måste kunskap om de faktiska brottsituationerna och de inblandade personerna spridas. Genom praktiskt samarbete mellan myndigheter och forskare kan man förhoppningsvis minska våldet mot kvinnor och då också det dödliga våldet.

Var femte ensamstående småbarnsmamma utsatt

Bland ensamstående småbarnsmammor hade i genomsnitt 18 procent utsatts för lägenhetsvåld eller -hot under en ettårsperiod åren 1995–99. En uppgift från 1992/93 visar att 10 procent av alla ensamstående småbarnsmammor utsatts för upprepat våld dvs. minst fyra våldshändelser under ett år. Antagligen är uppgifterna underskattningar eftersom bostadsvåldet är det som är svårast att kartlägga.

Lägenhetsvåld anmäls ofta inte

Bara 36 procent av alla (män och kvinnor i åldern 16–84 år) som varit utsatta

för lägenhetsvåld hade anmält detta till polisen. Det finns anledning att tro att det våld som drabbar kvinnor anmäls i än lägre utsträckning. Av de mödrar som utsatts för lägenhetsvåld eller -hot, men som inte anmält detta, uppgav 44 procent att skälet var "anknytning till gärningsmannen" eller "rädsla för repressalier". Ytterligare 30 procent hade inte anmält eftersom de ansåg att det var "meningslöst".

Under våren påbörjas ett arbete inom SCB för att visa hur våldet har utvecklats på 2000-talet.

Lägenhetsvåld eller -hot under en ettårsperiod:

Årsgenomsnitt (andel som blivit utsatta) under respektive period. Procent

	1982–84	1985–89	1990–94	1995–99
Män, 16–84 år	0,8	0,7	0,9	1,3
Kvinnor, 16–84 år	1,7	1,2	1,7	1,9
Ensamstående kvinnor med barn 0–7 år	19,7	9,0	12,8	18,0

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), SCB.

Om studien

Artikeln bygger på en studie av samtliga polisanmälda fall av mord, dråp och misshandel med dödlig utgång under 1990-talet. Det totala antalet fall uppgick till ca 1 600 och av dessa klassificerades 164 fall som "dödligt våld mot kvinnor i nära relationer". I studien har denna grupp specialgranskats.

Mikael Rying är kriminolog och arbetar vid Länskriminalpolisen i Stockholm, tfn 08-401 06 85
e-post: mikael.rying@swipnet.se

Lästips

Mikael Rying, **Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer**, BRÅ-rapport 2001:1, Brottsförebyggande rådet.

Mikael Rying, **Dödligt våld i Sverige 1990–1999**. En deskriptiv studie, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet 2000.